

ДО ОБҐРУНТУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ В КОНТЕКСТІ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ

Лаврінєнко В. А.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
lavrinenko.vitaliy@gmail.com*

Актуальність проблеми. В умовах сьогодення психологічна наука характеризується наявністю низки не вирішених проблем у сфері методології наукового дослідження та пізнання сутності психічного. Наявні методологічні принципи, що сформульовані в межах різних наукових шкіл, звісно, дають можливість осягнути зміст психічного, розкрити закономірності формування особистості та її діяльності й спілкування, проте відображають науково-світоглядні та методологічні позиції, що певною мірою протилежні одна одній.

Разом із тим, сучасні виклики практики та наукові запити ставлять перед психологічною наукою нове завдання – максимальне ефективне та сконцентроване вивчення змісту проявів психічного та його коригування, особливо коли мова йде про такі актуальні, на жаль, в умовах сьогодення запити як надання допомоги особам в умовах переживання воєнних дій, здійснення консультивання та супроводу внутрішньо переміщених осіб, учасників бойових дій, подолання наслідків стресу від перебування у зоні збройного конфлікту. В даному випадку методологічна база психологічної науки має максимально ефективно застосовувати свій наявний потенціал не «розпилюючись» на «методологічну різноплановість». В такому випадку одним із найбільш ефективних постає синергетичний підхід.

Виклад основного матеріалу. Фактично, ситуація стосовно базису методології, що склалась в актуальній психологічній науці відображає сформульовані Л.С. Виготським проблеми даної сфери науки на початку ХХ століття, що відображають перебування її у стані методологічної кризи. У сучасних методологічних роботах стан психологічної науки оцінюється і як допарадигмальний (єдина парадигма ще не вироблена), і як мультипарадигмальний. Останнє передбачає принципову множинність психологічних концепцій – плюралізм наукових ідей – в силу багаторівневості психічного і незвідність всіх психологічних реалій до опису в рамках якогось одного пояснювального принципу. Такий одночасно і допарадигмальний, і мультипарадигмальний характер психологічної науки, власне, і створює методологічний плюралізм, множинність пояснень змісту психічного.

На сьогоднішній день актуальними залишаються наступні напрямки розвитку методології психологічної науки, що обумовлені проблемністю змісту психічного та його осягнення.

По-перше, це проблема невідповідності безпосередньої даності психологічного знання людині і опосередкованого характеру наукового пізнання, «обтяженого» конструктами і концепціями. Критикуючи феноменологічний метод, в даному контексті доцільно виступати проти ілюзії

безпосередньої даності психологічного знання і ірраціонального шляху його прийняття.

По-друге, це залежність об'єктивного знання від включення людини в процес отримання даних досвіду, або конструювання психологічної реальності в ході її вивчення. Одним з поворотів цієї теми виступає рефлексія тих метапідходів і нових парадигм, в рамках яких психологічна теорія шукає для себе емпіричний базис і які долаються на шляху формулювання нових завдань психологічного дослідження.

По-третє, це ідея про об'єднання якщо не теорій, то розумових зусиль психологів, що стоять на різних теоретичних платформах. Діалог існуючих підходів з метою дістатися до бажаної «нероздільної єдності» – спосіб відтворення втраченого в радянський період розумового простору у вітчизняній психології. Якщо враховувати, що зі зміною парадигм змінюються і критерії того, що вважати науковим, а що – ненауковим, постає питання про те, як порівнювати теорії, прописані в рамках різних парадигм, а значить, що парадигми і теорії відрізняються і за способом виділення предмета, і за методами дослідницької (предметно чуттєвої) діяльності психолога.

По-четверте, це питання про комунікативну функцію методології психології, яка може повною мірою реалізована в умовах застосування саме синергетичного підходу до побудови базових моделей пізнання психічного. Комунікативну функцію можуть виконувати ті теорії, розвиток яких сприяє інтеграції психологічного знання, його збагачення, розвиток та взаємне доповнення.

Особливого значення в світлі актуальних методологічних проблем психології набувають питання діалогічності та наявності великої кількості результатів дослідження у психології при відсутності єдиних методологічних позицій їх розуміння [5]. Стосовно змісту даних проблем, можемо зауважити, що принцип діалогічності набуває все більшого значення в епістемології, методології розуміння психологічних феноменів. Зокрема, в даному контексті мова йде і про необхідність діалогічності різних наукових шкіл, і про необхідність комунікації між представниками різних наук у розумінні змісту психічного на більш високому – синергетичному – рівні, і про діалогічність між різними аспектами психіки в онтогенезі та діяльності й соціальних явищах. Зрозуміло, що феномен діалогічності набуває різного значення й трактування у цих ракурсах, проте надмірно важлива роль діалогічності у розумінні психічного очевидна, адже, як зазначає, З.С. Карпенко [2], лише за умови діалогічної взаємодії, наявності постійного подвійного відображення людська свідомість може стати цілісною та сформованою. Проте відкритим залишається питання реалізації такої діалогічності – стосовно того, яким чином на якісно високому рівні реалізувати діалогічність наукових підходів, діалогічність у змісті психічного, тощо. Тож, реалізація принципу діалогічності виступає вагомою методологічною перспективою.

Застосування принципів синергетичного підходу до формування методології сучасної психологічної науки залишається відкритим, зважаючи на ряд труднощів в структурі і сутності сучасної методології психології.

Приймаючи до уваги базове положення синергетичного підходу про самоорганізацію живих систем, доцільно акцентувати увагу на тому, що саме питання самоорганізації методології та внутрішнього простору особистості є найбільш актуальним [1 ; 3]. Під самоорганізацією розуміється безповоротний процес, що приводить в результаті кооперативної дії підсистем до утворення складніших структур усієї системи. В даному контексті, розглядаючи методологію психології як складно організовану та само твірну систему, доцільно акцентувати увагу на її сутнісному прагненні до синергії, взаємодії і комунікації різних елементів, які, за законами синергії, прагнуть не лише взаємодіяти, а інтегруватися та дати новий, більш якісний рівень функціонування методології [4]. Імовірно, дана проблема може розглядатися на різних рівнях. Наприклад, на рівні інтеграції та «видозміни» базових методологічних засад та принципів згідно з їх спроможністю не заперечувати (як у класичному протистоянні психоаналізу та біхевіоризму) один одного, а якісно та змістовно їх доповнювати, утворюючи систему єдиного психологічного знання та методології, спроможної відповідати на виклики сьогодення. Також, дана проблема може розглядатися і на рівні конкретно функціонуючої методології, застосування методичних комплексів діагностики та корекції, зокрема. При цьому, спектр застосовуваних методик та технік корекції, базуючись на означених методологічних позиціях, має бути інтегрований за законами синергії – утворювати системну єдність вивчення психічного та його модифікації в процесі психологічної роботи.

Висновки. Тож, актуальною та нагальною проблемою психологічної науки можемо визначити спрямованість на інтеграцію наявних методологічних поглядів та парадигм, що продиктовано вимогами сучасності у наданні максимально ефективної, сконцентрованої психологічної допомоги особистості. Це може бути досягнуто лише в умовах об'єднання та інтеграції різних методологічних поглядів та концепцій згідно з синергетичною методологією.

Література:

1. Гельбак А.М. Методологія синергетичного підходу в аспекті підготовки учня. *Наукова спадщина Григорія Костюка як основа розвитку вітчизняної психолого-педагогічної науки: зб. матер. обласного науково-практичного семінару 02-06.12.2019, присвяч. 120-річчю від дня народження Г.С. Костюка / уклад. О. Жосан. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2020. С.29–33.*
2. Карпенко З.С. Сучасний стан аксіопсихологічних досліджень в Україні. *Психологія і особистість*. 2013. № 1. С. 21–31.
3. Седих К.В. Дослідження репрезентації соціально-політичної кризи в суспільній свідомості жителів України в системно-синергетичному підході. *Психологія і особистість*. 2016. №1. С.53–69.
4. Lavrinenko V.A. To the question of new paradigms in modern psychological science justification // Scientific paradigm in the context of technologies and society development. Abstracts of I International Scientific and Practical Conference. Switzerland, Geneva, 2021. P. 264-267.

5. Borsboom, D., van der Maas, H., Dalege, J., Kievit, R., & Haig, B. (2020, February 29). *Theory Construction Methodology: A practical framework for theory formation in psychology*. <https://doi.org/10.31234/osf.io/w5tp8>

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЮНАКІВ ІЗ РІЗНИМИ ПОКАЗНИКАМИ САМОСТАВЛЕННЯ

Лугова Т.О.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
zhyv29@gmail.com*

Актуальність проблеми. Тенденції у комунікації сучасних юнаків відображають наявність кризових ознак внаслідок суттєвої ціннісної перебудови суспільства, розповсюдження мережевих видів комунікації, морально-ціннісного переавантаження системи усвідомлення життєвих пріоритетів.

При розгляді специфіки протікання міжособистісних стосунків юнаків, впливу комунікативних настанов на взаємодію молоді приймалися до уваги результати досліджень таких авторів, як Н.Є. Бондар, М.М.Заброцький, В.А. Лаврінченко [2], Л.Е. Орбан-Лембрик, І.Г. Тітов [4], А.М. Яцюк [5]. Також, враховано наукові погляди на сутність феноменів комунікативної компетентності особистості, специфіки феномену міжособистісної взаємодії (С.П. Кожушко [1], В.М. Лапа [3], В.В. Москаленко). Опрацювання результатів сучасних досліджень доводить, що питання міжособистісної взаємодії юнаків та чинників її формування залишається актуальним. Зокрема, поза увагою дослідників залишається вплив самоствавлення як інтегральної особистісної характеристики юнака, що і зумовило актуальність даного дослідження.

Мета роботи – проаналізувати показники комунікативної компетентності юнаків із різним самоствавленням.

Методика та організація дослідження. При проведенні дослідження використано методики: Опитувальник афіліації (за описом Р.С. Немова); Опитувальник міжособистісних відносин (О.О. Рукавішніков); Методика Q-сортування тенденцій поведінки у групі (В. Стефансон); Методика «Опитувальник самоствавлення» (В.В. Столін, С.Р. Пантілеєв). Дослідження проведене на вибірці, до якої увійшли 69 юнаків (37 дівчат та 32 хлопці), що навчаються у Фаховому коледжі управління, економіки і права Полтавського державного аграрного університету.

Результати дослідження. За підсумками дослідження виявлено, що для більшості досліджуваних (53%) властиве позитивне ставлення до власного «Я». Вони характеризуються наявністю вираженого почуття «за» власну особистість, сприймають себе такими, якими є. Натомість, майже половина юнаків (39%) має усталене негативне самоствавлення, почуття «проти» власної особистості. Також, більшості юнаків властива виражена самоповага (52%), позитивне ставлення до себе. Більшість досліджуваних характеризується вираженим самоінтересом (58%). Їм цікавий свій внутрішній світ, досягнення та особистісні